

STAROSLOVIENSKA LITERATÚRA A JEJ OHLAS V SLOVENSKEJ NÁRODNEJ KULTÚRE

- Život Konštantína
 - Obhajoba slovienskeho jazyka v bohoslužbe
 - Keď bol v Benátkach, zhromaždili sa proti nemu latinskí biskupi a kňazi i mnísi ako havrany proti okolovi, a vyzdvihli trojjazyčný blud hovoriac: "Človeče, povedz nám, prečo si učinil teraz slovienom knihy a učíš ich, ktorých nikto iný predtým nevynašiel, ani apoštolovia, ani rímsky pápež, ani Gregor Bohoslovec, ani Hieroným, ani Augustín? My len tri jazyky poznáme, ktorými sa sluší v knihách sláviť boha: hebrejský, grécky a latinský." Odpovedal im filozof: "Či neprichádza dážd' od boha na všetkých rovnako? Alebo či slnce takisto nesvieti na všetkých?"
- Predchodcom slovanských jazykov bola praslovančina. Staroslovienska literatúra vznikla vo Veľkomoravskej ríši (založil ju knieža Mojmír I a zveľadil synovec Rastislav). V 9. storočí sa musela VM brániť vplyvom Východofranskej ríše. Tento vplyv upevňovali franskí kňazi, ktorí podliehali franským biskupom a nemohli byť teda oporou kniežacej moci VM. Proti tejto hrozbe hľadal východisko v nadviazaní stykov s inými slovanskými krajinami. V roku 861 Rastislav (846-870) požiadal rímskeho pápeža a biskupa o poskytnutie vierozvezcov. Jeho žiadosti nevyhoveli a preto sa v roku 862 sa Rastislav obrátil na byzantského cisára Michala III. (838-867) so žiadosťou o vierozvezcov, ktorí by vykladali ľudu pravú vieru v zrozumiteľnom jazyku. Chcel tým získať vyškolené domáce duchovenstvo, ktoré by bolo od neho závislé. Cisár vyhovel a poslal na VM vierozvezcov Konštantína (neskôr Ciril 827-867) a Metoda (813-885) zo Solúna. K a M prišli na VM v roku 863 už vopred pripravený. K vytvoril písmo HLAHOLIKU, vytvorenú z malých písmen gréckej abecedy. Z gréčtiny preložil časť biblie a bohoslužobné knihy. Literatúru z tohto obdobia delíme na prekladovú a pôvodnú. Prekladová literatúra je tvorená prekladmi z biblie, evanjeliá, misál, epištoly. Pôvodná literatúra (praslovančná) nastúpila až po prekladovej. Ako prvé dielo z pôvodnej literatúry sa priznáva K. Je to veršovaný predhovor k prekladu evanjelijskeho Proglas. Táto oslavná báseň vyzdvihuje domáci jazyk ako sprostredkovateľa nižšej vzdelanosti. Medzi najvýznamnejšie VM pamiatky patria Moravsko-panonské legendy (9.stor). Pripisujú sa K a M žiakovi Klimentovi, ale sú asi dielom dvoch autorov. Majú dva dieli. Prvý, Život Konštantína je najmä o detstve, štúdiu a činnosti K. O obhajobe staroslovienskej proti trojjazyčným (grécky, latinsky, hebrejsky). Druhý, Život Metoda sa zaoberá najpodrobnejšie činnosťou M vo VM. Je kratšia, vecnejšia a jednoduchšia. Pokojný vývoj na Morave prerušil prevrat, ktorým sa zmocnil vlády Rastislavov synovec Svätopluk (do vtedy nitrianske knieža). Uhájil samostatnosť pred Východofranskou ríšou a začal uskutočňovať svoje mocenské plány. Jeho zámerom nevyhovovala M činnosť. Začalo vzrastať napätie medzi slovanským a franským duchovenstvom. K a M museli v Ríme pred pápežom obhájiť slovanskú liturgiu. K sa utiahol do kláštora a premenoval sa na Cirila. M bol 2,5 roka väznený za vlády Svätopluka. Ján VII. uznal po obhajobe slovanskú liturgiu, ale len do roku 885, keď M zomiera. Jeho žiakov vyhnaní z Moravy, uchýlili sa väčšinou do Bulharska. Priniesli tam slovanské obrady a utvorili tam nové strediská slovanskej vzdelanosti. V Bulharsku žiaci utvorili nové písmo - cyrilika. Odtiaľ sa slovanský obrad rozšíril do Kyjevskej Rusi. Po smrti Svätopluka VM upadala. V 10. storočí sa Slovensko stalo súčasťou Uhorska. Strediskom vzdelania sa stali kláštory a cirkevné i mestské školy. Za vyšším vzdelaním sa chodilo na zahraničné univerzity (Praha, Viedeň, Krakov). V prvej polovici 15. storočia prenikli na Slovensko husitské myšlienky (Jan Vavrinco z Račíc). Domáci jazyk sa obmedzil na poddanské mestské a zemianske vrstvy. Úradným jazykom privilegovaných vrstiev bola latinčina. Od 14. storočia začali používať slovenský zemepáni a meštiaci ako písomný jazyk češtinu. Stala sa na niekoľko storočí administratívno-právnym, náboženským a literárnym jazykom. VM-ské umenie reprezentovalo hudobné umenie (staroslovienský bohoslužobný spev a cirkevná hudba), materiálna kultúra (náušnice a nádoby) a cirkevná architektúra (Nitra, Vály pri Mikulčiciach).
- Aj súčasné slovanské jazyky mali v dávnej minulosti svoje "prajazyky", z ktorých sa vyvinuli až do dnešného stavu. Predchodcom slovanských jazykov bola "praslovančina" Z pôvodného indoeurópskeho jazyka sa vyčlenila niekoľkými charakteristickými zmenami v hláskovej stavbe, napr. spoluhlásky k, g, ch pôvodného prajazyka sa v praslovančine zmenili na č, ž, š, pred samohláskami i, e, a, z predpokladaných praslovančinských slov "kelo, giv, legeti" vznikli tak slovenské slová "čelo, živý, ležať". Takáto zmena sa

označuje ako "prvá palatalizácia" /prvé zmäkčovanie/. Podobné zmeny sa diali aj pred samohláskami i, e ktoré vznikli z dvojhlások ei, oi, ai. To bola "druhá palatalizácia", ktorou vznikli slová cena, vlci z indoeurópskych podôb koina, vilkoi. Je známa aj "tretia palatalizácia" po samohláskach ĭ. V príkladoch sa uvádzajú hlásky podobné tvrdému a mäkkému "jery" (ruština). Sú to tzv. redukované vokály, ktoré vznikli z indoeurópskych vokálov i, u. Praslovanský vokál "y" zase vznikol z indoeurópskeho vokálu "i". Ak porovnáme dnešné slovanské jazyky, ľahko zistíme, že sú neobyčajne blízke. Z toho možno vyvodiť záver, že praslovančina sa pomerne dlho rozvíjala ako jediný dialekt indoeurópskeho prajazyka a to v období, keď starí Slovania žili v spoločnej starej vlasti. Keď sa však zo spoločnej starej vlasti rozišli, začal sa aj ich prajazyk, praslovančina rozpadat' na jednotlivé dialekty. Tieto dialekty sa rozlišovali najmä svojou hláskovou stavbou. V historickom vývine sa niektoré z týchto dialektov stali základom spisovného jazyka, napr. staroslovenský dialekt sa stal základom spisovnej slovenčiny, orlovský dialekt základom spisovnej ruštiny.

- Rozdelenie slovanských jazykov
- slovanské
 - západoslovanské
 - východoslovanské
 - južnoslovanské

 - slovenčina - bieloruština - bulharčina
 - čeština - ruština - macedončina
 - dolná lužičtina - ukrajinčina - srbochorváčtina
 - horná lužičtina – slovinčina
 - poľština